

HISTORIA POLSKIEJ RADIOFONII W LATACH 1926-1989

OKRES PRERADIOFONICZNY 1918-1926

- pierwsze pionierskie prace w dziedzinie radiofonii datują się w Polsce na okres po odzyskaniu niepodległości. W nocy 18/19.11.1918 r. oficerowie Wojska Polskiego przejęli niemiecką radiostację wojskową w warszawskiej Cytadeli – tzw. WAR. Stąd nadano pierwsze informacje o odzyskaniu niepodległości;
- dzięki WAR państwo polskie nawiązywało łączność z zagranicą;
- to z wojsk łączności wyszła kadra wybitnych radiotechników: **Janusz Groszkowski**, **Kazimierz Jackowski**, **Jan Machcewicz**, **Antoni Krzyczkowski**. Do nich dołączyło wielu inżynierów elektryków;
- 17.11.1921 r. z ich inicjatywy powstało Stowarzyszenie Radiotechników Polskich
- z inicjatywy inż. **Władysława Hellera** i **Romana Rudnickiego** powstał FARAD SP. Z O.O. który produkował aparaty radiograficzne dla wojska, poczty i Polskiej Agencji Telegraficznej;
- **Józef Plebański** założył RADIOPOL S.A.;
- przedsiębiorstwa te połączyły się tworząc **Polskie Towarzystwo Radiotechniczne S.A.**
- jako pierwszy koncepcję wykorzystania radia jako przekaźnika informacji podjął w USA **Reginald Fessenden** w 1901 r. Potem koncepcja rozszerzyła się także na Europę;
- w pierwszym okresie powstawania radiofonii każdy posiadacz nawet najprymitywniejszego odbiornika korzystał z niego nielegalnie;
- dopiero w 04.1924 Sejm wprowadził I regulacje prawne o poczcie, telegrafii i telefonii, które dawały podstawy do dalszych poczynań;
- I zgłoszenia do broadcastingu w RP ogłosiło Ministerstwo Przemysłu i Handlu w 1924 r. Zgłosiły się m.in. Polskie Towarzystwo Radiotechniczne SA, Polskie zakłady Philipsa SA, Polskie Radio Sp. z o.o.
- Polska radiofonia miała opierać się na opłatach abonamentowych;
- Ogromną rolę dla rozwoju polskiego radia mieli bracia **Stanisław** i **Janusz Odyniec**, którzy wydawali RADIOAMATORA i RADIOFON;
- Pierwsze dźwięki w eter popłynęły 19.10.1924 r. – PTR poddawała próbie swoje aparaty nadawcze (PTR wykorzystało przepis, że o zezwolenie na zakładanie stacji nadawczych mogą ubiegać się jedynie wytwórnie aparatów radiotechnicznych dla sprawdzenia wyprodukowanych urządzeń);
- Próbną Stacją Radionadawczą PTR **Romana Rudniewskiego** początkowo nadawała głównie koncerty i odczyty, wiadomości, Polskiej Agencji Telegraficznej, komunikat meteorologiczny, od 1925 r. słuchowiska (I „Warszawianka”). Zaczęto dostrzegać perspektywę wykorzystania radia do celów edukacyjnych. Rozpoczęto nadawanie audycji dla dzieci. Prowadzono pogadanki na aktualne tematy;
- Stacja PTR nie była subwencjonowana więc siłą rzeczy zaczęła mieć coraz większe problemy;
- Ostatecznie PTR zbankrutowało w 1928r.

BUDOWA PODSTAW POLSKIEJ RADIOFONII 1926-1929:

- 18.08.1925r. Polskie Radio Sp. z o.o. (nikomu nieznana spółka) otrzymało koncesję i zostało zobowiązane do wybudowania i utrzymania odpowiedniej ilości stacji nadawczych, organizowania stałego repertuaru radiofonicznego, wpłacania na rzecz skarbu tytułem opłaty koncesyjnej 20% pobieranych opłat abonamentowych, zbudowania 2 radiostacji nadawczych;
- Projektodawcą radia był pierwszy jego dyr. **Zygmunt Chamiec**, prezes Banku Handlowego, który założył spółkę wraz z dyrektorem koncernu SIŁA I ŚWIATŁO, **Tadeuszem Sułkowskim**;
- przydzielono koncesję właśnie PR, bo nie był oparty na kapitale zagranicznym;
- rząd za koncesję zastrzegł sobie 40% akcji PR, które zostały mu przekazane za deficytową Państwową Wytwórnię Aparatów Telegraficznych i Telefonicznych powierzonych PR;

- nadawanie stałych programów zainaugurowano 18.04.1926r.: „Halo, halo. Polskie Radio Warszawa, fala 480 m”;
- program PR rozszerzał się stopniowo. Początkowo nadawano tylko koncerty, potem odczyty, audycje dla dzieci, komunikaty PAT-a, rolniczy, gospodarczy i meteorologiczny. Następnie program wzbogacił się o audycje literackie i słuchowiska. Nadawano także ogłoszenia płatne, tzw. „Rozmaitości”;
- dział informacji nie miał osobnego kierownictwa. Nie rozwijało się samodzielne dziennikarstwo radiowe;
- program był przegadany. Dopiero na pocz. lat 30-tych PR zbliżyło się do złotej zasady 40% słowa i 60% muzyki;
- PR dysponowało własną orkiestra pod dyr. **Jana Dworakowskiego**;
- Rozpoczęto transmisję imprez muzycznych
- Rozwinęła się współpraca z filharmonią;
- **Józef Piłsudski** wystąpił przed mikrofonem radia 3 razy i nigdy nie traktował tego medium poważnie;
- od początku rozwoju radiofonii pojawiło się zjawisko radiopajęczarstwa;
- z czasem coraz bardziej zaczęła być doceniana rola informacyjna, oświatowa i kulturalna radia;
- od 1927 r. zaczęły powstawać kolejno rozgłoszenie regionalne, które wykształciły własne oblicza programowe – Kraków, Poznań, Katowice, Wilno, Lwów, Łódź, Toruń, Baranowicze.

OKRES UPOWSZECHNIANIA RADIA 1929 – 1935:

- jest to okres upowszechnienia się radia;
- przeprowadzka radia rozpoczyna jego najciekawszy okres;
- w 1929 r. przyznano Polskiemu Radiu S.A. koncesję na następne 20 lat;
- nowa koncesja zakładała ogromny program inwestycyjny:
 - budowa nowej stacji nadawczej o mocy 120kW;
- ten plan mógł być zrealizowany dzięki pozyskaniu większych pieniędzy z abonamentów oraz pożyczce. W tym celu powstał „Detefon” – popularny i tani radiodbiornik;
- powstała Główna Rada Programowa, która decydowała o założeniach programowych, kontrolowała programy, omawiała je i zatwierdzała. I prezesem był **Julian Stachniewicz**;
- przy GRP działały komisje: Odczytowa, Literacka, Muzyczna, Rolna;
- wprowadzono koncepcję procentowego stosunku słowa i muzyki 40:60;
- wzmocniono rolę rozgłosni warszawskiej;
- wydłużony został czas nadawania z 4 do 12h;
- koncentracja programów miała pozwolić PR podnieść honoraria autorów i wykonawców, a przez to przyciągnąć przed mikrofon wybitnych twórców;
- dążono do uzyskania przewagi muzyki lekkiej zmniejszając ilość nadawania muzyki poważnej;
- zwiększono ilość muzyki nadawanej z płyt
- w 1931 r. przystąpiono do uruchamiania nadajnika w Raszynie. Jego zasięg detektorowy obejmował 90% Polski. Spowodowało to zwrócenie uwagi świata na Polskę. Na zaproszenie Chamca do Polski przybył wówczas **sir John Reich**, naczelny dyrektor BBC;
- PR zaczął coraz częściej interesować się obóz sanacyjny. Chciał podporządkować sobie PR jako poważna instytucje propagandową;
- w 1935 r. rząd wykupił 96% spółki, która odtąd stała się upaństwowiona;
- program PR zmieniał się w zależności od sezonu na letni i zimowy;
- w dalszym ciągu dziennik radiowy związany był z PAT. Ale od 1933 r. nadawano ich kilka: poranny, popołudniowy, wieczorny;
- w latach 1929-1935 transmisje spoza studia przeżywały swój rozwój. Dokonywane były z pleneru, dansingów, teatrzyków a także z Opery Warszawskiej;

- w 1933 r. powstał Teatr Wyobraźni – słuchowisko radiowe. Potem zaangażowano się także w widowiska plenerowe. Dużą popularnością cieszyły się audycje satyryczne (np. „Loża Szyderców” **Juliana Tuwima**);
- prężnie działał referat sportowy;
- wprowadzono skrzynki radiowe, gdzie do redakcji poszczególnych działów słuchacze przesyłali listy;
- w skład wydziału literackiego wchodził też dział dziecięcy, który miał najbardziej radiofonicznego prelegenta – **Janusza Korczaka**;
- gdy w maju 1935 r. zmarł Marszałek Piłsudski, transmisja z jego pogrzebu była najdłuższa na świecie – trwała 15 godzin.

ETATYZACJA RADIOFONII POLSKIEJ 1935 – 1939:

- w 1935 r. rząd przejął 96% spółki PR;
- jego nowym dyrektorem został związany z obozem sanacyjnym **Roman Starzyński**. Określił on swój program w kilku punktach:
 - produkcja taniego odbiornika
 - budowa gmachu radia w Warszawie
 - zwiększenie mocy stacji
 - budowa drugiej radiostacji w Warszawie
 - budowa krótkofalowych stacji na emigracji
 - telewizja;
- w 1936 r. podjęto decyzję o budowie radiostacji Warszawa II. Nadawała ona swój program po południu i w nocy. Była odbierana i przeznaczona głównie dla mieszkańców stolicy;
- plan inwestycyjny PR po raz pierwszy przewidywał budowę specjalnych budynków dla rozgłośni. Nowe radiostacje budowano w oddziałach regionalnych. Zwiększono także ich moc;
- coraz większą rolę zaczęły odgrywać transmisje. Transmitowano przemówienia dostojników państwowych, defilady, sprawozdania sejmowe, koncerty pogrzeby;
- w latach 1935-1939 program PR znacznie uległ upolitycznieniu. Rozpoczęto propagowanie drogi ideowej Piłsudskiego i jego spuścizny;
- jest to okres wielkiego skoku technicznego PR – w 1939 PR dysponowało już 10 stacjami długo- i średniofalowymi. Stopień upowszechnienia radia wzrósł od 170 zarejestrowanych w 1924 r. abonentów do prawie 1 100 000 w 1939 r.

RADIOFONIA W LATACH II WOJNY ŚWIATOWEJ:

- do wojny PR nie było przygotowane ani organizacyjnie, ani programowo, ani technicznie;
- najdłużej ze wszystkich rozgłośni PR działała rozgłośnia warszawska – do 30.09.1939 r.;
- ochotniczy zespół, który nadawał program z walczącej Warszawy już w X.1939 r. rozpoczął działalność konspiracyjną;
- w czasie okupacji audycje w jęz. polskim nadawały różne radiostacje z państw należących do koalicji antyhitlerowskiej;
- od 1942 pod Londynem działała radiostacja „Świt” przekazana przez Anglików gen. **Sikorskiemu**;
- w powstaniu warszawskim działała radiostacja AK „Błyskawica”;
- w okresie okupacji cały majątek i zasoby PR zostały przejęte przez okupantów, częściowo wykorzystane na miejscu, częściowo wywiezione do Niemiec, resztę celowo zniszczono;
- skutkiem tej niszczycielskiej działalności radiofonia polska – jako jedyna na świecie – musiała być odbudowana od podstaw.

POWOJENNA ODBUDOWA RADIOFONII 1944-1949:

- historia powojennej radiofonii datuje się od 11.08.1944 r. kiedy za pośrednictwem lubelskiej „Pszczółki” nadano pierwszą audycję (odczytano wtedy Manifest PKWN);
- urządzeń i głośników do radiofonii przewodowej dostarczały m.in. władze radzieckie;

- w 1944 r. powołano Przedsiębiorstwo Państwowe „Polskie Radio” podległe Ministerstwu Informacji i Propagandy. W 1949 r. powołano Centralny Urząd Radiofonii jako naczelnny organ radiofonii i TV. Zaś w 1952 r. powstał Komitet ds. Radiofonii „Polskie Radio” a zlikwidowany został CUR i przedsiębiorstwo „Polskie Radio”. Do resortu łączności przekazane zostały wszystkie sprawy dotyczące radiofonizacji kraju, budowy i eksploatacji radiostacji nadawczych. Kolejna zmiana zaszła w 1960 r. kiedy powołany został Komitet ds. Radia i Telewizji „Polskie Radio i Telewizja” jako centralny organ administracji państwowej. Zasadnicze postanowienia tej ustawy obowiązywały do 1993 r.;
- Az do 1989 r. PR działało na warunkach monopolistycznych;
- Od końca 1945 r. uruchamiano kolejne rozgłośnie regionalne. W 1946 r. rozpoczęła nadawanie Warszawa II, a w 1949 r. przekazano do eksploatacji nadajnik w Raszynie i nowy gmach PR. Dzięki tym inwestycjom po raz pierwszy uruchomiono w Polsce drugi program ogólnopolski;
- Rozpoczęto radiofonizację kraju poprzez wprowadzanie radiowęzłów;
- Rozbudowano struktury **Dyrekcji Programowej** dzieląc ją na wydziały: **Kulturalno-Oświatowy** (nauka przy głośniku, Radiowy Uniwersytet Ludowy, audycje kulturalne, młodzieżowe, szkolne, wiejskie, robotnicze, specjalne), **Polityczno-Informacyjny** (dzienniki, wywiady, komentarze, wiadomości gospodarcze, reportaże) podzielony na redakcje – Audycji Lokalnych, Dzienników Radiowych, Reportaży i Transmisji;
- Od momentu zainaugurowania działalności najważniejszym wątkiem audycji publicystycznych i informacyjnych był problem odbudowy kraju ze zniszczeń wojennych;
- W 1946 r. główną kampanią polityczną było przygotowanie referendum w czerwcu, następnie w 1947 przed wyborami do Sejmu Ustawodawczego;
- Niemalże od początku na antenie radia prowadzono ofensywę ideową i polityczną;
- równocześnie cały czas rozwijano przez radio różne formy oświaty. 1.09.1948 r. powstała Wszechnica Radiowa jako wspólna inicjatywa Polskiego radia, Ministerstwa Oświaty i naukowców. Słuchacze otrzymywali drukowane materiały. Program podzielony był na 2 poziomy wykształcenia (dla tych bez wykształcenia i tych z wykształceniem). Do 1949 r. wszechnica miała 230 tys. słuchaczy;
- od początku działalności PR kładło nacisk na audycje masowe. Zorganizowało np. wielki bal sylwestrowy –Karnawał Robotniczy;
- wprowadzono także stałe transmisje sztuk teatralnych nadawanych ze sceny;
- audycje muzyczne nadawane były ze studia, transmitowano też koncerty, wprowadzono muzykę mechaniczną z płyt;
- PR zorganizowało w tym czasie 7 orkiestr.

POLSKIE RADIO W LATACH 1949-1956:

- okres ten to techniczna rewolucja PR;
- wprowadzono magnetofony a z nagrań prowadzono już 90% programu;
- podjęto próby nadawania programu na UKF;
- nowa organizacja **Dyrekcji Programowej**:
 - **Dyrekcja Planowania, Koordynacji i Wykonywania Programu**
 - **Dyrekcja Programów Politycznych i Społeczno-Oświatowych**
 - **Dyrekcja Programów Artystycznych**
 - **Dyrekcja Programów dla Zagranicy**
 - **Główny Inspektorat ds. Rozgłośni Regionalnych i Programów Lokalnych.**
 Ta struktura często modyfikowana była ilustracją biurokratyzowania instytucji, nadmiernego jej upolitycznienia i rozwijania funkcji kontrolnych;
- w I poł. lat 50 wprowadzono Redakcję Kontrolną jako formę kontroli programu, która jednak w 1956 została zlikwidowana;
- PR transmitowało większość oficjalnych wystąpień polityków i przywódców państwa i było głównym środkiem przekazu dokumentów politycznych;
- pracownicy radia musieli udzielać się jako agitatorzy i przekonywać ludność do słuszności systemu;

- w 1949 radiofonia polska i radziecka podpisały umowę, na mocy której radiofonie przekazywały sobie nagrania materiałów o swych krajach, wydarzeniach, komentarze;
- na antenie radia negatywnie i bardzo krytycznie oceniano wydarzenia polityczne, jakie miały w tamtym czasie miały miejsce;
- gdy w Bydgoszczy w 1956 r. demonstracja uliczna zdemolowała gmach Komendy Wojewódzkiej Milicji Obywatelskiej i zniszczyła urządzenia do zagłuszania zagranicznych audycji, władze ogłosiły, że na terenie kraju przestały pracować radiostacje zagłuszające a część tych nadajników przekazano radiokomunikacji;
- 15.12.1956 r. nadany został pierwszy odcinek powieści radiowej „Matysiakowie”.

POLSKIE RADIO W LATACH 1956-1989:

- w latach 1956-1960 łączna moc radiostacji uległa podwojeniu, a liczba abonentów radiowych przekroczyła 4 miliony. W tym czasie wszystkie ówczesne miasta wojewódzkie otrzymały rozgłośnie radiowe;
- od 1957 r. rozpoczęła nadawanie Rozgłośnia Harcerska. Nadawała big-beat wtedy, gdy publiczna rozgłośnia ignorowała każdą muzykę z zachodu. Była ewenementem w bloku socjalistycznym, łamała państwowy monopol w dziedzinie środków masowego przekazu. W rozgłośni debiutowali giganci rock'n'rolla: Maryla Rodowicz, Czesław Niemen, Alibabki;
- w 1958 r. Polskie Radio zapoczątkowało nadawanie Programu III na UKF;
- środki masowego komunikowania, w tym radiofonia, uczestnicząc w procesie przemian częściowo wyzwoliły się spod kurateli politycznej, ale od 1957 r. zostały poddane ostrzejszej kontroli. Pozbyto się pewnej części dziennikarzy uznanych za reakcjonistów lub przeciwników politycznych;
- w tym okresie powołano Studio Eksperymentalne i Ośrodek Badania Opinii publicznej;
- w 1960 r. powołano Komitet ds.. Radia i Telewizji, charakteryzujący się dużym stopniem koncentracji decyzji. Centralizacja ta doprowadziła do nadmiernej biurokratyzacji, pasywności niższych szczebli decyzyjnych, alienacji poszczególnych grup zawodowych. W tej sytuacji ani radio ani TV nie wykorzystywały w pełni swego potencjału;
- lata 60-te to też konieczność reorganizacji programu radia ze względu na upowszechnianie się telewizji;
- w 1974 r. przekazane zostało do użytku Centrum Radiowo-Telewizyjne przy ul. Woronicza;
- w tym samym roku uruchomiono w Konstancynie najsilniejszą wówczas na świecie radiostację o mocy 2000kW z najwyższym masztem 646 m;
- w 1973 r. wprowadzono ogólnopolski program całodobowy;
- nowoczesne urządzenia techniczne pozwoliły na wprowadzenie nowych typów audycji w konwencji „żywego radia”;
- pojawiły się „Sygnały dnia, „Lato z radiem”, „Cztery pory roku”;
- PR zostało wciągnięte w propagandę sukcesu uprawianą przez ekipę Gierka;
- po roku 1980 wciągnięto PR w propagandę stanu wojennego jako „mniejszego zła”;
- do 1989 r. Polskie Radio było monopolistą;
- przez cały ten czas docierały jednak do Polski przekazy polskojęzycznych rozgłośni z Zachodu (Radio Wolna Europa, BBC, Głos Ameryki);
- przekształcenia systemu mediów podjęte zostały dopiero po 1989 r.;
- w 03.1993 r. weszła w życie Ustawa o Radiofonii i Telewizji. Polskie Radio jest od tego czasu strukturą obejmującą jedną ogólnokrajową i 17 regionalnych spółek akcyjnych.